

ANTECEDENTES:

¿Pertenebió anteriormente al Requeté? No

¿Dónde? Fecha

OBSERVACIONES: Procurador de los Tribunales

Fecha de Admisión 14. 4. 37.

Els (mal)anomenats papers de Salamanca i el Solsonès. Un solsoní a l'*Oficina de Recuperación de Documentos* (1937-1939)

CARLES QUEVEDO I GARCIA

Introducció

El dimecres 8 de febrer de 1939, l'equip número 3 de l'*Oficina de Recuperación de Documentos* es va preparar, com cada dia des de l'ocupació de Barcelona per part de l'exèrcit nacional, per escorcollar un nou local. Però aquell matí l'equip no es va dirigir a un edifici qualsevol. Aquest cop es dirigí al Parlament de Catalunya, representant de la voluntat popular, de la democràcia i de la catalanitat. Símbol antagònic de tot allò per la qual cosa havia lluitat l'exèrcit del general Franco.

Abans de les cinc, l'auxiliar d'arxiu de l'equip, Fermín Urriza Muguerza, va entrar al despatx del president del Parlament de Catalunya. L'antic despatx de Josep Irla havia esdevingut, des de l'entrada de l'exèrcit franquista a Barcelona, el despatx del comandant Calvete Hernández, cap del primer sector militar d'ocupació en què s'havia dividit la ciutat¹. Aquell matí l'equip dirigit pel navarrès Julio Lasanta comptava amb un col·laborador especial: el solsoní Ramon Viladrich Capella¹.

Aquella actuació amb l'*Oficina de Recuperación de documentos*, ja anomenada DERD, no era la primera d'aquest solsoní. La relació havia començat l'agost de l'any 1937, en plena ofensiva nacional al front del nord. Concretament amb l'ocupació de Santander. La capital càntabra va capitular el dia 26 d'agost després

¹ Acta d'entrada i registre del Parlament, 8 de febrer de 1939. AGGCE, fons DNSD, secretaria. I Llibre de Registre d'escorcolls de l'Oficina Delegada de Barcelona

d'una resistència més aviat dèbil. L'endemà mateix Viladrich ingressava a l'oficina com a membre de la segona columna del *tercio de orden y policia*, vinculada al moviment tradicionalista carlí. És més que probable que la seva avançada edat, 50 anys, i la seva experiència professional amb documentació com a procurador als tribunals, fossin elements determinants per què fos adscrit a aquesta tasca.

S'iniciava així la fecunda col·laboració de Viladrich amb el nou Règim, si més no mentre va durar la contesa bèl·lica; participació que no es va limitar a l'oficina de recuperació de documents sinó que continuà amb la feina de secretari de diversos jutjats de l'exèrcit d'ocupació i fins i tot com a delegat provincial de transports de *Falange Española Tradicionalista y de las JONS* a la prefectura de Lleida durant alguns mesos de l'any 1938. Com un record llunyà

quedaven els seus inicis en la professió de procurador, la seva activitat en la vida social solsonina i la seva actuació parapolítica.

En les properes línies reconstruïm els passos que va fer Ramon Viladrich Capella des de la seva sortida de Solsona, el juliol de 1936, fins al final de la Guerra Civil, fent especial atenció a la seva actuació a l'*Oficina para la Recuperación de documentos*. Aquest article és doncs una breu aproximació biogràfica a la seva figura així com un *diari* dels seus moviments per la dita Espanya Nacional. En cap cas l'objectiu d'aquest article és jutjar ningú, sinó que pretén mostrar una part de la trajectòria vital de Ramon Viladrich amb uns fets objectivables. Tot plegat amb la voluntat d'aportar més llum tant al funcionament de l'*Oficina de Recuperación de Documentos*, com a la història política i social de la comarca.

El personatge

Ramon Viladrich. Any 1937

Ramon Viladrich. Anys 20

Maurici Serrahima en les seves memòries *Del passat quan era present*, rememora una visita que va fer a Solsona l'1 d'octubre de 1968. En aquest dietari fa un retrat de Ramon Viladrich, on en poques paraules glossa la seva figura:

“Hi vaig anar [a Solsona] amb en Ramon Viladrich i Capella, cosí del pare dels meus clients, que ara farà vuitanta-un anys i ha estat procurador als tribunals, encarregat de Registre de la Propietat i secretari de l'Ajuntament de Solsona, etc. I d'ençà de la guerra, ha fet de gestor administratiu a Barcelona. És un home alt i corpulent, amb un cap rodó i una mica pròxim a les espatlles, amb una vitalitat fabulosa, encara ara, i una presència d'esperit molt remarcable, una mena de Churchill de poble amb més estatura i, això si, amb una certa manca de preparació de base, de la qual ell mateix s'adona i que el porta a témer que la seva pròpia àmplia sobreestructura de coneixements –de dret, processals, administratius- flauegi en algun moment per la base, i a demostrar-se i mirar de demostrar que ha tingut encerts pròpis d'un home de carrera, d'un advocat. Parla molt i molt, amb un excés de minuciositat, però alhora amb una forta eficàcia expressiva i, a estones, fins evocadora”²

2 Maurici Serrahima *Del passat quan era present. IV (1964-1968)* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005. Pàg. 417.

Bazar Montañés

Origen familiar

Cinquè de 8 germans, Ramon Juan Ignacio Viladrich Capella va néixer el 22 d'octubre de 1887³ a la ciutat de Solsona. Fill de Manel Viladrich Vilella, natural del poble del Castellvell (municipi d'Olius), i Pilar Capella Corominas, filla de Solsona. La família vivia al carrer Castell número 19⁴ a la casa coneguda, encara avui en dia, com Cal Manel⁵, on el seu pare regentava el *Bazar montañés*.

Lámpares eléctricas A. E. G.

DE VENDA:

"BAZAR MONTAÑÉS" ❁ M. VILADRICH ❁ SOLSONA

L'ambient familiar on van créixer els 3 nois i les 5 noies del matrimoni Viladrich Capella va ser, en paraules del mateix Ramon⁶, "sumamente religio-

so" i educats "en los principios del catolicismo y la moral". El que va ser Bisbe de Solsona, Valentí Comellas, en parlar de la seva conducta religiosa no dubta en afirmar que "mientras vivió en esta (Solsona) se portó como buen cristiano, como toda su familia, cumpliendo com los preceptos de la iglesia."⁷

Aquesta formació religiosa, sense obviar la posició i les relacions socials del seu pare, no només van marcar la religiositat dels fills del matrimoni⁸, sinó que també van influir en la futura vinculació política i social de Ramon Viladrich amb les elits catòliques, conservadores i tradicionalistes de Solsona. El Bisbe Comellas, en una altra ocasió, glossà amb exactitud la seva ideologia "de buena conducta, asi religiosa como social y politica; siendo sus ideales derechistas y habiendo cooperado siempre en la defensa de la religión y del orden y contra las ideas disolventes e izquierdistas de todo matiz"⁹

3 Padró municipal d'habitants de 1897 (Arxiu Comarcal del Solsonès (ACS). Fons Ajuntament de Solsona, UI 744).

4 Tot i que en alguna documentació apareix com a número 27 coincidint amb una antiga numeració.

5 Actualment és la seu d'una entitat bancària.

6 Plec de descàrrecs, 23/09/1940 (Arxiu Històric de Lleida (AHL). Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

7 Nota del bisbat signada per Comellas (1940) (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

8 El seu germà Antoni va dir la seva primera missa el 7 d'octubre de 1915. Així mateix, la seva germana va convertir-se a monja. Aquest ambient va influir perquè dos dels fills del matrimoni s'iniciessin en la vida religiosa.

9 Declaració de Valentí Comellas, 20 de setembre de 1940. (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

Els antecedents professionals, socials i polítics entre 1916-1936

La professió principal de Ramon Viladrich Capella va ser la de procurador causídic davant dels tribunals. La primera referència documental que tenim d'aquesta activitat és de l'any 1916 en què va representar a Josep Gangolells Rafart, al costat de dos col·legues seus: Alfredo Cortel Gómez i Josep Ginestà Escut.

Aquest primer treball compartit no va ser casual, i entre la documentació professional de Viladrich es troben diversos expedients, alguns gestionats per Cortel i d'altres per Ginestà. Si a això li sumem que entre l'esmentada documentació hi ha escrits del segle XIX, ens fa pensar que Ramon Viladrich va començar a exercir com a procurador treballant per a d'altres professionals i que posteriorment, amb el temps, va crear el seu propi negoci.

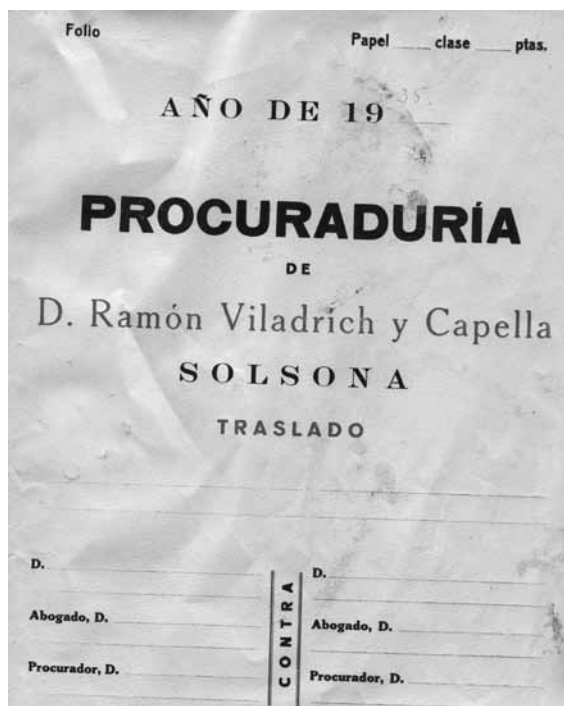
Un element que reforçaria aquesta hipòtesi és el fet que no és fins el 22 de maig de 1918 que trobem per primera vegada un document amb un segell que identifica Viladrich com a procurador, reconeixent-li un pas més dins de la professió. I uns anys després ja trobarem expedients amb el nom de la procuradoria de Ramon Viladrich Capella.

El seu exercici professional s'estenia per un àmbit geogràfic força ampli: l'Urgell, la Segarra, la Noguera, Berga, Manresa i fins i tot la Seu d'Urgell o Barcelona. Però el seu centre natural de treball va ser Solsona. Amb tot, cal apuntar que repassats els padrons de matrícula industrial de l'Ajuntament d'aquesta ciutat no hem trobat cap esment al fet que Viladrich pagués impostos per la seva activitat professional, la qual cosa planteja el dubte de saber on tenia, doncs, la procuradoria o com a mínim la seva seu *fiscal*.

Segell del procurador Ramon Viladrich

Un altre element que planteja dubtes és una declaració seva feta el maig de 1938 en la qual afirmà que havia exercit la professió de procurador durant deu anys.

Imprès de la procuradoria de Ramon Viladrich

Prenent de base aquesta declaració podríem deduir que va iniciar-la entre l'any 1927 o 1928. Però com ja hem vist, l'any 1916, com a mínim, ja actua com a tal a Solsona. Com encaixen aquests dos fets? Una hipòtesi seria pensar que Viladrich, en la seva declaració de 1938, fa referència als anys que ha exercit com a procurador independent, obviant que ja amb anterioritat exercia en col·laboració o a les ordres d'altres procuradors dels tribunals, com Cortel o Ginestà. Una segona hipòtesi seria que el fill de Cal Manel compta els anys reals que va exercir la professió descomptant aquells períodes en què es va dedicar a d'altres activitats o el temps, com ja veurem, que va estar inhabilitat de la professió.

Com ja apunta l'argument d'aquesta segona hipòtesi, Ramon Viladrich va dur a terme altres feines més enllà de la seva professió de procurador. Aquestes altres activitats les va realitzar entre començament del segle XX i fins a la guerra civil. Durant aquest període Viladrich va ser oficial primer del Registre de la Propietat de Solsona. També va exercir de secretari del municipi de Lladurs i del seu jutjat de Pau. I, posteriorment, va ser auxiliar de secretari de l'Ajuntament de Solsona, però, quan el secretari titular va estar suspès del càrrec, en va ser el secretari real.

Aquestes feines no representen una dada biogràfica més. Aquests llocs de treball eren peces de la xarxa de poder local i comarcal. Aquest entramat estava estructurat en diversos àmbits. En un lloc central es trobava el consistori solsoní com a font del

govern polític formal. Al seu voltant basculava una estructura secundària que constituïa un mecanisme no institucionalitzat de control polític i social. El domini dels components de la xarxa va esdevenir l'eix de la lluita entre els dos grups polítics comarcals hegemònics durant bona part del segle XX: el de tradició carlina i els liberals conservadors.

Ramon Viladrich, enquadrat ideològicament en el sector conservador, catòlic i tradicionalista¹⁰, és un bon exemple d'aquesta lluita a diferents estadis. En aquest sentit cal destacar en l'àmbit polític la seva actuació com a home a l'ombra a l'Ajuntament de Solsona durant la presidència de Josep Moles i la seva intervenció en l'assalt municipal a la farinera de Josep Reig, cap visible de l'oposició liberal.

La vinculació amb en Moles va passar l'àmbit polític. Així, tant ell com el seu germà Càndid van estar vinculats als negocis hidroelèctrics¹¹ del capitost solsoní. En Ramon com a procurador als tribunals en els seus afers jurídics, i el seu germà com a gerent de la societat anònima Hidroelèctrica de Solsona.

Així mateix, Ramon Viladrich va utilitzar el seu càrrec de secretari de l'Ajuntament i el Jutjat de Pau de Lladurs per beneficiar el seu grup polític, ja fos afavorint els seus interessos particulars, com atraient nous partidaris amb la modificació del traçat de la carretera de Solsona a Sant Llorenç de Morunys o, fins i tot, manipulant les eleccions locals, com ell mateix molts anys després reconeixia davant de Maurici Serrahima¹². Per aquesta acció va ser condemnat, com a responsable d'infracció de la llei electoral en concepte d'autor i sense circumstàncies modificatives a la pena d'1 mes i un dia d'arrest major, suspent-lo de tot càrrec i dret de sufragi durant el temps de la condemna i a pagar els costos processals.¹³

Al costat de les seves activitats professionals trobem la vinculació associativa de Viladrich. Aquesta va estar sempre lligada al món catòlic. Així, va ser fundador de la Lliga per la Perseverança¹⁴, membre de la Joventut Catalanista i vocal d'Acció Popular de Solsona i comarca¹⁵.

Una atenció especial, a cavall entre la vida associativa i professional, cal dedicar al Saló Catalunya. El 13 de juliol de 1920 a Barcelona, Antoni Solé, Joan Font i Ramon Viladrich, van constituir la societat mercantil *Societat Anònima Saló Catalunya de Solsona* amb un capital social de 45.000 pessetes. Aquesta societat recreativa va desembocar, al cap de tres anys, en un conflicte d'interessos polítics i personals que van marcar la vida solsonina entre les dretes i les esquerres fins l'esclat de la Guerra Civil i la immediata postguerra¹⁶. Aquest conflicte, que arribà als tribunals, va significar el processament de Ramon Viladrich i la seva inhabilitació com a procurador.

Tot i el seu activisme, el fill de Cal Manel, no es va incorporar formalment a cap partit polític. Amb tot, si que va donar un suport organitzatiu, estratègic i propagandístic als partits de dretes locals. Ell mateix afirmava que "aunque no pertenecí a partido alguno determinado, trabajé y actué siempre publicamente a favor y con los elementos de orden y moral"¹⁷. Aquest suport es va concretar en la direcció del grup patrocinat pel bisbe de Solsona, Valentí Comellas, que va presentar candidatura a les eleccions municipals de 1931.

La nova tasca va tenir continuïtat en els següents comicis, especialment els municipals de 1934, dels què va dirigir la campanya "donde presentamos dos candidaturas de derechas contra las izquierdas. Triunfamos, copando todos los puestos del ayuntamiento"¹⁸ El guanyador, el dretà Josep Serra Forn,

10 Aquest grup, representat per l'Alcalde de Solsona Josep Moles, va estar vinculat a la Lliga Regionalista tot i que no en formava part orgànica.

11 Cal recordar que el sector hidroelèctric van ser cavall de batalla pel control polític local.

12 Serrahima, Maurici. *Del passat quan era present. IV (1964-1968)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005. Pàg. 418.

13 Infracció de la lei electoral. Sumari 29, rotlle 62 de 26 de l'any 1917: sentència de supressió i arrest del 19 de novembre de 1923. Per sentència del 12 de desembre de 1923 es suspèn la sentència per 3 anys. El 30 de setembre de 1924 el tribunal aplica la RO del 4 de juliol de 1924 d'indult. Llibre de registre (ACS. Fons del Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Solsona. UI 130). Sobre aquest tema veure també el diari *La verdad* del dia 30 d'abril de 1918.

14 Declaració de Ramon Alsina (1940) (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

15 *Acció popular*, 14 de maig de 1932.

16 Sobre part del conflicte veure ACS, Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Solsona (JPIIS) Expedient 9/1933, UI 8.

17 Plec de descàrrecs, 23/09/1940 (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

18 Plec de descàrrecs, 23/09/1940 (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

elogiava la tasca de Viladrich manifestant que “ha cooperado y actuado como uno de los mas entusistas defensores de las candidaturas de derechas y decidido batallador contra las izquierdas. Especialmente en las últimas municipales. A él se debe el triunfo en esta ciudad de las dos candidaturas de derechas. Obteniendo estas el copo de los puestos concejiles, con estridente derrota de la candidatura izquierdista”¹⁹ Aquest suport no es limitava a la capital comarcal sinó que es reproduïa també als municipis comarcals quan Viladrich “acompañaba o representaba a los candidatos derechistas”²⁰.

Les eleccions generals de 1936 i el 18 de juliol entre les dretes solsonines

Els decisius comicis generals de febrer de 1936 es van presentar a tot l'Estat polaritzats entre la candidatura de les dretes i el front popular. Al Solsonès aquesta polarització estava clarament decantada cap al Front d'Ordre, fet que explica la seva victòria amb el 73.64% del sufragi. Viladrich va jugar un paper important en consolidar aquest triomf. Va ser ell l'encarregat de la direcció tècnica de Solsona i diversos pobles del partit judicial repartint als notaris la llista d'apoderats i representant-los allà on calgués, anant a diverses taules electorals “y haciendo publica y privadamente cuanto interesaba. Mi domicilio era constantemente visitado por los candidatos de derechas o sus representantes”.

Tot i el triomf aclaparador de les dretes al Solsonès, a nivell estatal va ser el front popular qui va guanyar les eleccions. El canvi d'escenari polític va deixar el govern municipal de dretes en una situació precària i compromesa. En aquest context, el jutjat d'instrucció de Solsona va demanar a finals d'abril informació a l'Ajuntament sobre el pressupost de 1934 i 1935. El silenci del consistori va motivar l'obertura d'un sumari contra l'alcalde Josep Serra Forn i el secretari de la corporació municipal Joaquim Bayò Pagès per infidelitat en la custòdia de documents i denegació d'auxili²¹. La pressió política a les dretes solsonines va arribar al seu punt àlgid el 7 de maig,

data en què per ordre del Conseller de Governació es va destituir el consistori en ple.

L'ambient polític local va quedar del tot enrarit. Els conservadors solsonins van articular la seva resposta tant des del terreny judicial com des de l'associatiu. En tots dos casos Ramon Viladrich va jugar un paper destacat. Així, en el terreny jurídic Viladrich va defensar “ante el Juez de instruccion al alcalde y concejales del mismo que fueron procesados y suspendidos por la Generalitat”. I en l'àmbit associatiu, va formar part de la comissió organitzadora d'una manifestació popular en protesta per l'actuació governativa contra les monges de l'ensenyament de Solsona. L'acció, que va acabar davant del nou ajuntament presidit per Lluís Sorribes, va tenir com a conseqüència l'encartament de Viladrich en les diligències fetes pel jutjat d'instrucció i que li van costar una multa el juny de 1936²².

Però la resposta de les dretes solsonines, o d'una part d'elles, no es va aturar aquí. I fins i tot va superar el terreny de la legalitat quan es van armar. El 9 de maig, només dos dies després de la destitució del consistori de dretes, agents del cos d'investigació i vigilància de la brigada social de la Comissaria General d'Ordre Públic, demanen i obtenen permís judicial per escorcollar a qualsevol hora del dia o de la nit, sols o acompanyants d'autoritats, diversos domicilis “por si en cualquier de ellos hubiera armas, municiones o explosivos que comprometan la tranquilidad de la República.”

Els sospitosos eren Josep Serra Forn, els germans Viladrich Viladomat, Lluís Sala Calll i Alexandre Postils Llimós, entre d'altres. Els escorcolls van començar el mateix dia a la casa de Lluís Sala Call, a la Sala de Linya de Navès. En l'esmentat registre es va trobar una carta d'Alexandre Postils, datada el 22 de febrer de 1936, en la qual expressa els seus temors a que “dentro de poco pediran las armas de acció ciudadana. A mi como comprenderas me sabe muy mal entregar la pistola. Como creo que la guardia civil hará la vista gorda”.

L'aixecament feixista del 18 de juliol de 1936 va

19 Declaració de Josep Serra Forn, 20 de setembre de 1940. (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

20 Declaració de Ramon Muntaner Garriga, alcalde d'Olius, 20 de setembre de 1940. (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

21 Declaració de Valentí Comellas, 20 de setembre de 1940. (ACS. JPIIS. Sumari 291 per denegació d'auxili 1936. Pendent de descripció).

22 Declaració de Josep Serra Forn i declaració de Ferran (1940). (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

acabar de sotragar la conservadora societat solsonina. Com ja hem vist, ja fossin conscients de l'adveniment d'un cop d'Estat o no, el que és cert és que les organitzacions polítiques dretanes de la comarca ja feia temps que estaven armades i que havien rebut la persecució preventiva de la jove República amenaçada²³. Tot i que amb la documentació i les dades actuals no ho podem acabar de confirmar, la majoria dels actors polítics locals de després de la Guerra Civil sempre van afirmar l'existència d'un complot per fer triomfar la sublevació reaccionària al Solsonès. Ja fos real o fos una invenció a posteriori, el que és evident és que en l'imaginari col·lectiu dels solsonins vencedors de la guerra, el Solsonès es va preparar per secundar l'aixecament feixista.

Segons aquesta versió, durant els convulsos dies 17, 18, 19 i 20 de juliol, mentre els esdeveniments de l'aixecament s'anaven desenvolupant en els escenaris principals, l'àmbit comarcal de la dreta solsonina va intentar organitzar una resistència "a los marxistas". Aquesta conxorxa que s'anava teixint en una "semi-clandestinitat" va arribar a convèncer, sempre segons aquesta versió, al tinent de la Guàrdia Civil destacat a Solsona. Aquest suport i participació del cos armat donava ales a un possible aixecament armat al Solsonès; possibilitat gens descartable tenint en compte els amplis triomfs electorals de les dretes en totes les eleccions, així com la posterior articulació, ja durant la Guerra, de nombrosos grups d'emboscats, amb refugis més o menys estables i diverses xarxes organitzades d'evasió cap a Andorra i França per anar a l'Espanya Nacional.

Finalment, però, la Guàrdia Civil de Solsona es va mantenir fidel a la República. Aquest posicionament clar del cos armat amb la legalitat, no solament va desgavellar tots els plans ordits per les dretes locals, sinó que va obligar-los a fugir de la ciutat i refugiar-se als boscos i masies dels voltants. Ramon Viladrich no en va ser una excepció i, com ell mateix declara, amb el canvi de situació "traicionados los derechistas por el aludido oficial", la nit del 20 de juliol va haver d'escapar-se de Solsona. Va veure venir –havia tingut

molts contactes amb els caps dels minaires de Súria i Cardona- que se'n faria la pell i va fugir²⁴.

Resseguir les seves passes des del moment que abandona el seu domicili fins que va creuar la frontera francesa, el febrer de 1937, no és gens fàcil. Sí que sabem, però, que aquella mateixa nit va marxar a Olius, presentant-se a casa de Ramon Muntaner. Durant diversos dies va quedar-se en aquesta casa i a d'altres del mateix municipi. Durant aquell temps, segons declaracions de Muntaner²⁵, va instar-los a organitzar-se "para resistir a los rojos y unos cuantos vecinos de este pueblo rural nos pusimos de acuerdo e incluso invitamos a buenos elementos de otros municipios celebrando incluso alguna gran reunión en un monte para deliberar sobre la manera de proceder contra los marxistas".

Segons aquesta declaració es van arribar a plantejar la idea de la insurrecció, però la manca d'armament (només disposaven de les escopetes de caça i amb poca munició) ho van fer del tot inviable. A partir d'aquest moment Viladrich va començar una tasca de propaganda a favor de la causa nacional mitjançant la crida als joves de la comarca perquè "no se presentasen en filas a los llamamientos marxistas con cuyos consejos se logró infiltrar animo en esta comarca evitando que sirvieran en el ejercito rojo nuestros jovenes siendo ello causa de los grandes grupos de emboscados que se resistieron a los milicianos y policias marxistas llegando a entablarse luchas a tiros y de otras maneras violentas".

Després d'aquesta breu estada per les cases d'Olius, Viladrich, com molts altres solsonins, es va emboscar. A partir d'aquell moment va passar a sobreviure "en montes y bosques, pernoctando en chozas, cuevas y al raso, y pocas veces en casas"²⁶. Segons ell mateix explica, durant aquest temps de vida nòmada per les terres del Solsonès, va posar les seves energies en mantenir alta la moral dels emboscats, al mateix temps que persuadia els joves cridats a files per la República per tal que es neguessin a presentar-se, inculcant-los la idea de passar al bàndol nacional. Aquesta situació es va perllongar durant 7 mesos. Fins que a finals de

23 ACS. JPIIS. Expedient d'autorització d'escorcoll al cos d'investigació i vigilància de la brigada social de la comissaria general d'ordre públic. Maig de 1936. Pendent de descripció.

24 Maurici Serrahima. *Del passat quan era present. IV (1964-1968)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005. Pàg. 419.

25 Declaració de Ramon Muntaner Garriga, alcalde d'Olius, 20 de setembre de 1940. (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

26 Sol·licitud de carnet definitiu de FE-FET (1938) (Col·lecció particular J. Tarrés).

febrer de 1937 Viladrich va tenir “guía para que me condujera a Francia a través del Pirineo”²⁷, per dirigir-se, posteriorment, a Sant Sebastià.

Del camp d'internament a la *Columna de Orden y policia*

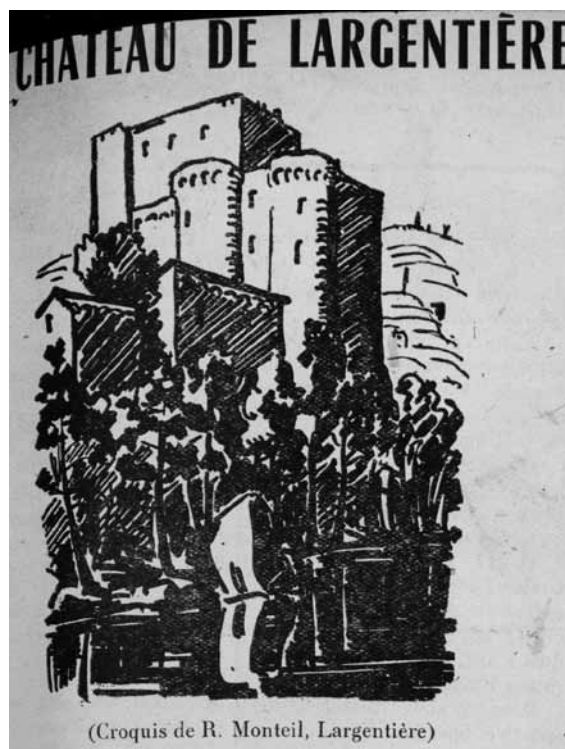
Un cop passada la frontera²⁸, Ramon Viladrich no va tenir gens fàcil arribar al bàndol franquista. A l'entrar a França va ser detingut per la policia d'aquest país i les autoritats franceses el van internar en el camp de concentració de Privàs, per més endavant traslladar-lo al camp de Largentiere, tots dos al departament de l'Ardeche.

Allà va poder comprovar que, segons ell mateix reconeix, l'Espanya Nacional produïa por a molts francesos. Fins i tot gent de dretes i contraris al front popular francès temien la victòria del general Franco. Per combatre aquesta percepció, i malgrat que estava prohibit per l'autoritat del camp parlar de la guerra civil espanyola, va fer propaganda de l'Espanya franquista i “en algunos casos les desvanecí sus preocupaciones anti franquistas”²⁹.

Des del camp de Largentiere, Ramon Viladrich va contactar amb el bisbe de Solsona Valentí Comellas que estava al bàndol nacional perquè intercedís davant les autoritats militars franquistes amb la finalitat que aquestes el reclamessin al govern francès. Tot i que el bisbe va fer la gestió i els caps franquistes el van reclamar, abans que el govern francès resolgués, Viladrich s'havia escapat del camp de concentració.

Amb l'ajut d'un francès, el procurador solsoní va organitzar la seva evasió i la de 12 retinguts més. Les instruccions d'aquest col·laborador local van ser claus per l'èxit de l'operació. Gràcies als diners i aliments que aquest els va subministrar van poder creuar el territori francès de forma clandestina “no sin peripecias mil”³⁰. Viladrich i els seus companys de fuga van entrar a l'Espanya nacional per Guipúscoa el dia 20 de març de 1937³¹.

Tan bon punt van creuar la frontera, ell i els seus 12 companys de fuga van ser traslladats a la

Reproducció del Castell de Largentiere, aparegut a Croix (Agost de 1936)

comandància militar de Hondarribia. Allà, Viladrich va tornar a contactar amb el bisbe de la seva diòcesi, aquest cop per telèfon, per tal que aquest l'avalés davant les autoritats militars. La intervenció del bisbe va ser bastant determinant, com assenyala el mateix prelat, ja que al cap de “pocas horas estaba el sr. Viladrich en mi domicilio de San Sebastián”³².

L'ajut del Bisbe solsoní, les visites de Viladrich al jerarca eclesiàstic i la seva relació epistolar, certifiquen la bona relació existents entre tots dos i exemplifiquen a la perfecció el paper que Comellas feia de pal de paller dels solsonins passats al bàndol nacional.

Ramon Viladrich es va instal·lar a la capital guipuscoana³³, on va entrar amb contacte amb la resta de la colònia solsonina, entre ells Josep Serra Forn. Precisament va ser l'antic alcalde de Solsona qui va avalar Viladrich pel seu ingrés a la Comunió Tradicionalista de San Sebastián, com a Requeté de Catalunya. Aquesta elecció, materialitzada el 14

27 Plec de descàrrecs, 23/09/1940 (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

28 El dia 28 de febrer, segons la sol·licitud de carnet definitiu de FE-FET (1938).

29 Plec de descàrrecs, 23/09/1940 (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

30 Plec de descàrrecs, 23/09/1940 (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

31 El seu internament havia durat, doncs, una mica menys d'un mes.

32 Declaració de Valentí Comellas, 20 de setembre de 1940. (ACS. JPIIS. Sumari 291 per denegació d'auxili, 1936. Pendent de descripció).

33 Amb domicili al carrer Legazpi, número 5, 2n 1a.

El bisbe Valentí Comellas i autoritats militars a la desfilada de Sant Fermí de juliol de 1937 a Sant Sebastià

d'abril de 1937, era força natural tenint en compte la tendència política d'arrel carlina de Viladrich i de bona part de la colònia solsonina.

Poc després de sol·licitar un salconduït per anar a Saragossa i Sevilla per assumptes particulars³⁴, el 27 d'abril, Viladrich es trobava a la capital aragonesa. Des d'allà va enviar dues cartes idèntiques, una al Cap de l'ordre públic de Saragossa³⁵ i l'altra³⁶ al cap superior de policia de Valladolid. En les dues missives exposava que “habiendo podido evadirse de la zona roja española, su constante preocupación, desde su entrada en la España liberada, no ha sido otra que la de laborar al lado de los reconquistadores de nuestra Patria. No estando en edad a propósito para luchar en el frente contra los enemigos de la misma. Ofrece a VE su actividad para utilizarla en los servicios que mas puedan convenir a la nueva España imperial”, inclinant-se de forma especial pel servei de policia, ja fos a la península o a l'estranger.

No sabem quina va ser la resolució a aquesta petició d'ingrés, però la seva permanència a Sant Sebastià fins, com a mínim, l'agost de 1937, ens fa pensar que, o bé va ser rebutjada, o bé en aquesta data encara no

s'havia resolt. Així doncs, fins el mes d'agost Viladrich va prestar serveis a la Comunió Tradicionalista formant periòdicament part de la guàrdia nocturna del requeté català al quarter instal·lat al Kursaal donostiarra.

Tot sembla indicar que en alguna data entre començaments de juny i mitjans d'agost de 1937, Viladrich va ingressar a una columna *d'Orden y policia*³⁷. Les columnes d'ordre i policia “eren el conjunt de tropes i serveis que, tot just després de l'ocupació d'una població, entraven i es feien càrrec del control policial i el restabliment de les noves autoritats i serveis en un període transitori durant el qual es mantenia un estat de guerra que no era aixecat fins que la situació no es considerava controlada i els nous organismes estaven en funcionament”³⁸. “Cada columna disposava de forces militars formades per la guàrdia civil, carrabiners, milícies de la FET i batallons d'ordre públic i un nucli de serveis format per investigació i vigilància, correus, telègrafs, proveïments, beneficència, sanitaris, elèctrics, aigua, transports i d'altres” Dins d'aquestes columnes estava enquadrada la *Delegación Especial para la Recuperación de Documentos*.

34 Sol·licitud de salconduït per a Ramon Viladrich (1937) (Col·lecció particular J. Tarrés).

35 Sol·licitud de Ramon Viladrich oferint els seus serveis al cap d'ordre públic de Saragossa (1937) (Col·lecció particular J. Tarrés).

36 Sol·licitud de Ramon Viladrich oferint els seus serveis al cap de policia de Valladolid (1937) (Col·lecció particular J. Tarrés).

37 Plec de descàrrecs, 23/09/1940 (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

38 Cruanyes, Josep. Els papers de salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya. Barcelona: Edicions 62, 2003. Pàg. 61.

Ens inclinem a pensar que Ramon Viladrich es va incorporar com a voluntari a la columna d'ordre i policia als voltants del 26 de juny. En aquesta data el Requeté català a Sant Sebastià va ser convocat a una reunió

ANTECEDENTES:
 ¿Perteneceó anteriormente al Requeté? No
 ¿Dónde? _____ Fecha _____

OBSERVACIONES: Procurador de los Fueros

Fecha de Admisión 14. 4. 37.

Viladrich Capella, Ramon (Apellidos y Nombre)
 Natural Girona Provincia Lérida
 Domicilio Girona Provincia Lérida
 Calle Castillo núm. 19 piso 1º
 Profesión Procurador Fueros Estado civil soltero edad 49
 SOLICITA su inscripción en el REQUETÉ
 declarando su adhesión al Programa Tradicionalista y prometiendo acatamiento a las Jerarquías de la Comunión.

Firma del programador: San Sebastian, 14 de Abril de 1937.
 Firma del solicitante: R. Viladrich
 Residencia actual Logroño, 5-2º, izquierda.

Carnet de Requeté de Ramon Viladrich.

d'urgència al Kursaal sota l'amenaça que la no assistència seria considerada com a desafecció al Movimiento. La urgència de la convocatòria, una setmana després de la presa de Bilbao per l'exèrcit del general Franco, ens fan pensar que la reunió va plantejar la necessitat de personal per a l'administració i control de les zones recentment ocupades.

Tant per la seva edat com per la seva formació i professió, de ben segur que Viladrich va dur a terme les feines més burocràtiques entre el conjunt de tasques que havia de desenvolupar una columna d'ordre quan entrava en acció. Aquestes activitats, si bé en un primer moment no el van portar a l'*Oficina de Recuperación*, si que el van portar a fer tasques relacionades amb documentació o afins.

El petit de Cal Manel ja no va deixar formalment de formar part de la columna d'Ordre i Policia fins al seu llicenciament a començaments d'abril de 1939³⁹, tot i que va tenir diverses comissions de serveis que

el van vincular a d'altres afers i organismes. Va arribar, dins de la seva Columna, al rang de caporal de la segona esquadra, 1a secció i 1r pelotó al costat de Jaume Fontcuberta Lloreda, Francesc [Dilme] Moré i Francesc Figueres Grabulosa.

Després del seu pas per Bilbao, i suposadament d'altres poblacions del país basc, el 24 d'agost el seu grup estava a la caserna del requeté de la companyia de Vera Bidasoa, on descansaven després d'una estada de treball continuat de 24 hores a Irun. La proximitat amb Sant Sebastià van portar Viladrich a plantejar-se visitar als seus amics, convilatans i companys, però la ràpida capitulació de Santander el dia 26 d'agost va precipitar la seva sortida cap a la capital càntabra.

L'Oficina para la Recuperación de Documentos

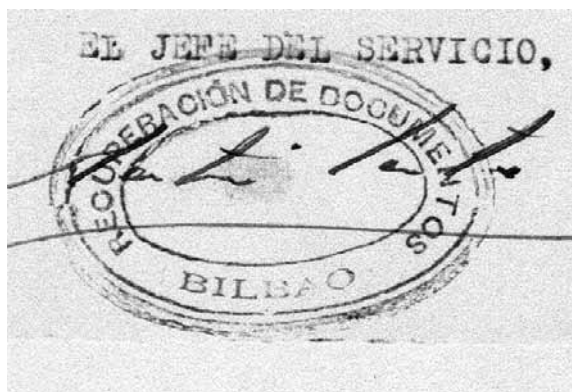
La caiguda de Bilbao i l'ocupació de la resta de Biscaia per part de l'exèrcit franquista, va convertir el front nord en una zona molt dèbil per a la República. Amb tot, l'ofensiva nacional es va veure momentàniament aturada amb l'obertura d'altres fronts per part de l'exèrcit republicà per intentar donar un respir al front del cantàbric. El fracàs d'aquestes contraofensives republicanes van permetre a un exèrcit nacional amb la moral ben alta concentrar al front del nord, el cos italià del Corpo Truppe Volontarie, les 6 brigades navarreses i una brigada de Castella sota el comandament del general Dávila. Per la seva banda, l'exèrcit republicà del nord, tot i que havia estat unificat sota l'exèrcit popular, estava mal armat, sense artilleria, sense carros de combat ni pràcticament aviació. A tot això calia sumar-hi el fet que les seves forces principals eren els batallons bascos que, expulsats del seu territori, eren moralment molt dèbils.

El 14 d'agost Dávila va atacar i el front es va trencar en poc temps: el dia 22 ocupen Ontaneda i el 24 aïllen territorialment per terra Santander. El dia 26, navarresos i italians van entrar a Santander sense trobar una resistència seriosa. La presa de la capital càntabra va iniciar la maquinària de l'ocupació i les columnes d'ordre i policia van intervenir per oferir els seus serveis. Aquests ràpids esdeveniments van propiciar el trasllat forçós a aquesta zona del grup de Viladrich que, recordem, en aquestes dates estava descansant a la vall del Bidasoa.

39 Plec de descàrrecs, 23/09/1940 (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

Entre les primeres accions d'aquestes columnes es trobava la recollida i incautació de tot tipus de documentació de l'adversari per part de la recentment creada *Oficina para la Recuperación de Documentos*. L'èxit de la seva intervenció consistia en localitzar i recollir la documentació durant els primeres moments de l'ocupació. Aquesta urgència feia del tot necessari disposar del personal suficient per portar a terme aquesta tasca amb la major brevetat possible.

Si a aquesta demanda d'efectius hi sumem l'edat i la professió de Ramon Viladrich, probablement tinguem la resposta a perquè va ser destinat a l'*Oficina para la Recuperación de Documentos* l'endemà mateix de la presa de Santander. Així, el 27 d'agost⁴⁰, tal

Segell de l'Oficina de Recuperación de Documentos de Bilbao. (Detall d'un document de RVC)

i com ell mateix reconeix, es va incorporar a l'Oficina que tenia la seva adreça al carrer Martillo, n^o4, de la capital càntabra.

L'*Oficina para la Recuperación de Documentos*⁴¹ va ser creada el juny de 1937 durant la campanya de Biscaia i era una secció de l'Oficina d'Informació y Propaganda Antimarxista (OIPA⁴²). L'objectiu d'aquest organisme era fer contrapropaganda i, per a aconseguir-ho, volia utilitzar el material generat pel bàndol republicà. Així, inicialment, l'*Oficina para la Recuperación* tenia la missió d'incautar tot el material possible per facilitar-lo a l'OIPA.

La direcció de l'organisme de recuperació va ser encomanat a Marcelino Ulibarri Eguiraz que ja dirigia en aquell moment els *Servicios Especiales de Recupe-*

ración de Fondos Masónicos. El gran volum de feina que va suposar la incautació, classificació, transport i emmagatzematge de milions de documents van fer que, a la pràctica, l'oficina acabés tenint més rellevància que l'organisme del qual depenia (OIPA) i acabés desbordant els *Servicios Especiales*. Així, la missió inicial d'utilitzar el material com a contrapropaganda ben aviat va ser substituït per l'objectiu d'identificar totes aquelles persones susceptibles d'haver col·laborat o tingut idees contràries o diferents a les propugnades per l'Espanya Nacional des de bastant abans de l'aixecament militar. La finalitat repressiva ben aviat va fer-se palesa i més profitosa per al nou regim.

En un informe del 4 d'agost de 1937⁴³ que l'advocat i historiador Josep Cruanyes atribueix a Ulibarri es marquen els objectius i directrius de l'Oficina:

1. Originalment era incautar els documents per posar-los al servei de l'OIPA.

2. L'informe reclama un organisme únic d'incautació amb continuïtat en el temps amb personal i recursos.

3. Definició del servei: aquel que dotado de personal y material se dedica continua y exclusivamente a la búsqueda, estudio y sistematización de los documentos que han pertenecido al enemigo, con la misión de ponerlos rápidamente a disposición de la autoridad u organismo que más pueda necesitarlos y que mejor partido pueda sacar de ellos.

4. Cal actuar amb rapidesa des del moment que s'ocupa un territori, que és en la fase posterior a l'entrada; el Servei de Recuperació haurà de col·laborar amb la policia trametent-li la documentació trobada en els escorcolls i facilitant les dades per a l'actuació policíaca.

5. En la primera fase l'Oficina havia de tenir equips instruïts sobre els llocs on actuaria a posteriori. Així, des de l'oficina de Bilbao ja es van preparar les actuacions a Santander i Astúries a partir dels informes de les persones afectes.

6. Els caps dels equips tenien dades prèvies del què calia escorcollar i comptaven amb el suport de dos o tres auxiliars.

40 Sol·licitud de carnet definitiu de FE-FET (1938) (Col·lecció particular J. Tarrés).

41 Sobre els objectius i la organització de l'Oficina ens hem basat en l'obra de: Cruanyes, Josep. *Els papers de salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 2003. Especialment les pàg. 42-56.

42 *El 20 d'abril de 1937 va ser creada la OIPA*.

43 Arxiu General de la Guerra Civil Espanyola (AGGCE). Fons Delegació Nacional de Serveis Documentals (DNSD), Secretaria C22.

7. El personal de classificació: en aquest informe es diu que era especialitzat i que provenia del mateix tipus d'organismes de l'administració d'on procedia la documentació.

8. L'informe estableix que l'objectiu de l'Oficina és col·laborar i donar suport a les activitats repressives; per això s'estableix la necessària relació amb la policia, per tal d'aportar dades per a la seva actuació en la fase posterior a les ocupacions i facilitar, així, a l'Auditoria de Guerra, “las piezas documentales inculpatórias de la culpabilidad de personas que han de ser inmeditamente juzgadas”. I, des de la mateixa auditoria, es podrien facilitar dades a l'oficina per realitzar més escorcolls i trobar més documents. És per això que proposa un auditor per dirigir la Oficina.

L'Oficina estava dividida en tres seccions. La primera era la brigada mòbil que estava integrada per diversos equips d'escorcolls formats per un cap i diversos auxiliars. El material requisat en els escorcolls es col·locava en sacs on s'indicava la procedència del material i s'enviava al magatzem. La segona secció era la del transport, amb la funció de moure les brigades mòbils i recollir la documentació i portar-la a l'oficina. Finalment, la darrera unitat era la secció d'informes i classificació. Aquesta classificava els documents i gestionava la informació per tal de determinar nous escorcolls i/o llocs per registrar, en funció de la informació cercada.

Tot sembla indicar que Ramon Viladrich va ser destinat a aquesta darrera secció d'informes i classificació de documents. Com ell mateix reconeix en una carta datada el dia 2 de setembre de 1937 ha estat “ayudando al ejército en trabajos de oficina muy adecuados a mi profesión y edad”. Els informes i la classificació de documents són els que millor hi encaixen. Aquests treballs el situen tant a Bilbao com a Santander. No sabem si Viladrich es refereix al fet que va estar a Bilbao col·laborant amb l'Oficina durant el període immediatament posterior a la seva ocupació o, si per contra, va passar per les oficines de recuperació de Bilbao com a membre de la mateixa, per preparar l'estratègia d'escorcolls de la capital càntabra, seguint el *modus operandi* de l'Oficina. La informació de què disposem sembla indicar que Viladrich va ingressar formalment a l'Oficina amb la presa de Santander, però que abans havia realitzat tasques que el portaren a un tracte sovintejat amb documentació, probablement de suport a la mateixa Oficina.

Fotografia que es troba entre la documentació conservada de Ramon Viladrich. Podria tractar-se d'alguna de les activitats que va portar a terme

Així mateix, sembla que té la perspectiva de continuar treballant en aquest lloc. Dos fets ens apunten cap a aquesta direcció. El primer, la seva afirmació en reconèixer al seu interlocutor epistolar “que ya te iré escribiendo a medida que vaya conociendo esto”. I en segon lloc, que estableix com adreça postal de contacte la seu de *l'Oficina para la Recuperación de Documentos* a Santander.

Secretari del jutjat

Contràriament al que semblava, però, l'estada del nostre personatge a *Recuperación de Documentos* no va durar molt. Just l'endemà de la seva carta del 2 de setembre, un certificat del seu cap dóna peu a pensar que alguna cosa s'estava movent. Tot i que el responsable del Servei certificava que *el boina roja don. Ramon Viladrich, de la columna de orden y policia,*

*presta sus servicios en la Oficina de Información y Recuperación de Documentos*⁴⁴, a la pràctica, fa pensar que aquest document estava destinat a fer valdre els mèrits de Viladrich per accedir a una nova destinació.

Aquesta hipòtesi queda confirmada per un certificat emés pel cap de personal del Jutjat número 21, el dia 9 de setembre de 1937. Per aquest document coneixem que Viladrich va passar en aquella data a formar part de l'esmentat jutjat militar en qualitat de secretari a les ordres del jutge Juan del Pozo⁴⁵. Aquesta sala de justícia⁴⁶ formava part de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació, i estava encarregada d'instruir les causes contra guàrdies civils i carrabiners fidels a la República.

Durant tota la Guerra Civil la comunicació entre els solsonins residents al bàndol nacional és constant. La seva estada a Santander no és cap excepció. Així, la seva correspondència amb el bisbe Comellas, el rector de Solsona Domingo Alsina, Josep Serra Forn i els altres membres de la diàspora solsonina és habitual.

En aquesta dinàmica, una carta del 26 de setembre de 1937 comunica a l'excalcalde de Solsona que a la nova destinació "hay mucho trabajo pero contento porque puedo trabajar para España, dentro de mi profesión habitual". I tot seguit detalla que "estamos encargados de los sumarios contra guardias civiles y carabineros. Trabajo delicado y de responsabilidad, pero muy a mi gusto".

Durant aquest període, Viladrich va tenir el seu domicili al carrer San Martín, número 5, 2n 1a de Santander⁴⁷. La seva situació econòmica no era gaire bona. Sense recursos ha de demanar diners a altres membres de la diàspora solsonina. Amb tot, però, la seva destinació a Santander també el porten a conèixer la seva futura esposa: la càntabra Pepita Diego Soto, auxiliar d'infermera, voluntària a Santander amb els Requetés. I el matrimoni, celebrat anys més endavant, es va consagrar en un lloc tan simbòlic com Covadonga.

Viladrich va desenvolupar el càrrec de secretari d'aquest jutjat fins el 17 de desembre de 1937. En aquesta data l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit

d'Ocupació va deixar d'exercir en aquesta jurisdicció per cedir les seves competències a l'Auditoria de la sisena Regió militar.

Aquest canvi no només va suposar que l'antic jutjat número 21 transferís els expedients a un nou jutjat dependent de l'Auditoria de Burgos, sinó que, bona part de l'antic personal també passés al nou òrgan exercint de suplents a l'espera d'una nova destinació. Entre ells el secretari Ramon Viladrich Capella, caporal de requetés de la Columna d'ordre i policia.

Aquesta nova situació es va perllongar des del dia 17 de desembre de 1937 fins el 31 de gener de 1938. En tots dos casos "y en desempeño de su cometido, don Ramon Viladrich Capella ha puesto el mayor celo, interes y actividad para coayudar a la administración de justicia de la nueva España, siendo por sus grandes competencias y entusiasmo, mi eficaz colaborador(...) habiendo, por ello, recibido dicho secretario una merecida felicitación superior"⁴⁸.

Els dubtes sobre quina seria la seva nova destinació plantejats durant l'espera, estaven a punt d'esvair-se. En els darrers temps s'havien establert dues columnes: una al centre, amb seu a Àvila, i una altra a llevant, amb seu a Saragossa⁴⁹. La primera s'havia d'encarregar de l'ocupació de Madrid i el centre de la península. La darrera incloïa les agrupacions que havien d'entrar a Barcelona i València. S'havia rumorejat que la companyia de Viladrich seria destinada probablement a Saragossa. Ell mateix confiava que es podria menjar la mona a casa. Hipòtesi plausible si tenim en compte que s'acabava de trencar el front d'Aragó i que l'avanç franquista cap a Catalunya semblava imparable. Però finalment, el 31 de gener de 1938, es van desplaçar amb la seva companyia cap a Àvila.

D'Àvila a Barcelona el darrer any de la guerra

El trasllat a Àvila va significar que la companyia de Viladrich quedés enquadrada en el Servei d'Ordre i Policia de Madrid, a l'espera de la caiguda de la capital. Durant tota la seva estada a Àvila el seu antic cap a l'Auditoria de Guerra, Juan del Pozo Garcia (ara

44 Certificat de serveis de Ramon Viladrich a l'Oficina de Recuperación de Documentos (1937) (Col·lecció particular J. Tarrés).

45 Certificat de serveis de Ramon Viladrich al Jutjat núm. 21, de 9 de setembre (1937) (Col·lecció particular J. Tarrés).

46 Tenia la seu al Passeig Pereda, 36, de Santander.

47 Carta de E. Ribera, de 13 de desembre (1937) (Col·lecció particular J. Tarrés).

48 Certificat de serveis de Ramon Viladrich al Jutjat núm. 21, de 17 de desembre (1937) (Col·lecció particular J. Tarrés).

al jutjat militar lletra E) intenta convèncer al superior de Viladrich perquè aquest pugui anar a Santander. La necessitat d'acabar diversos sumaris, alguns dels quals els havia portat personalment l'antic secretari, justificaven aquesta insistència. El magistrat volia que hi anés ni que fos alguns dies de permís. I sabedor de les seves necessitats econòmiques li ofereix diners en cas que en tingui necessitat. Però el comandant en cap de les milícies d'ordre i policia, es nega per necessitats del servei que ho impedeixen⁵⁰.

Durant la seva estada a Àvila, el 12 de març, es va afiliar a la *Falange Española Tradicionalista de las JONS*⁵¹.

La documentació consultada deixa entreveure que Viladrich, temptat per l'oferta de recompensa econòmica que el general Dávila volia fer tant als oficials com als subalterns per la feina realitzada als tribunals càntabres, es va veure interessat per tornar a l'Auditoria. Sembla plausible que el nostre personatge va enviar una fotografia a Juan del Pozo, el qual, juntament amb el comandant Casas, van parlar amb el coronel auditor perquè reclamés directament l'antic secretari i acabar així amb la negativa del superiors de Viladrich⁵².

Això explicaria el retorn de l'antic procurador solsoní a l'Auditoria de l'Exèrcit d'Ocupació, com a secretari, i el seu pas d'Àvila a Saragossa l'abril de l'any 1938. A la nova destinació va tenir molta mobilitat, desplaçant-se contínuament a Bilbao, Oviedo, Santander, Sant Sebastià i Valladolid, en l'exercici de les seves funcions.⁵³ Però, com una constant en el seu pas per l'Espanya Nacional, un mes després Viladrich va tornar a canviar d'adscripció.

En aquesta ocasió no tenim cap indicati del que va succeir. La seva companyia del Servei d'Ordre i Policia és va traslladar a Saragossa i ell s'hi va reincorporar ja fos de forma obligada o voluntària. Va sol·licitar ell un possible trasllat de la seva columna originària a una altra que hagués d'actuar a Catalunya?

No tenim una resposta clara a aquesta qüestió,

No copia

Falange Española Tradicionalista y de las J. O. N. S.

Provincia de _____ Jefatura local de _____

Solicitud de carnet definitivo núm. _____

Apellido pater Viladrich Materno Pepella Nombre Ramon
 Naturaleza Solsona Fecha de Nacimiento: Día 28 Mes Octubre Año 1888
 Estado soltero Número de hijos _____ Profesión Procurador de Tribunales
 Residencia en Solsona Domicilio calle del Castillo, nº 19, 1º
 Casas donde ha trabajado o centros universitarios en donde ha cursado sus estudios
Oficial 1º Regista Propiedad Solsona; Secretario Ayuntamiento y estudio Badajoz en Instituto
Teoría y exámenes para Procurador en la Audiencia Territorial de Barcelona
 Años de ejercicio 16 Estudios especiales Ninguno
 Idiomas Latín y francés
 ¿Tiene automóvil? No ¿Carpet? No ¿Qué clase? No
 ¿Pilota avión? No ¿Es oficial de complemento? No
 ¿Tiene medios de vida propios o de familia? Los propios
 ¿Gana sueldo o jornal? No ¿Ocupa cargo oficial? Chefe de Servicio en
cuadrante en la columna destinada a los servicios de orden y disciplina de Madrid
 ¿Puede disponer de horas para la organización? Si, salvo la disciplina
 Desea ser destinado a _____
 ¿Especialidades? _____
 Cuota mensual _____ (Acreditarse tres fotografías del interesado)

DECLARACIÓN QUE BAJO JURAMENTO DE SER VERDAD
 PRESTA EL QUE SUSCRIBE

ANTECEDENTES POLITICOS

Antes del 14 de Abril de 1931. Sin afiliarse a partidos políticos, he sido siempre en la concelección local de Serenos de Solsona, de la cual formaban parte los Tradicionalistas.

Sol·licitud de carnet definitiu de la Falange Española Tradicionalista de las JONS

però el que és cert és que el maig de 1938 el trobem comissionat en una columna d'*Ocupación de Frentes y Hospitales* dels serveis de Catalunya de la *Delegación Nacional de Asistencia a Frentes y Hospitales de la FET y de la JONS*.

Sense cap document que ho testifiqui ens aventurarem a pensar que aquest nou canvi s'ha de llegir a la llum de la recent ocupació de la ciutat de Lleida i d'una part de la Catalunya de ponent per part de l'exèrcit franquista. En aquells moments Solsona era ben a prop. Després del fulgurant avanç per l'Aragó, l'ocupació de Catalunya es veia propera. Potser Viladrich va pensar que canviant de tasca podria arribar a la capital del Solsonès abans. I pensem que és per aquest motiu que el trobem a les oficines de la columna de *frentes y hospitales* de Lleida com a mínim des del 23 de maig de 1938⁵⁶.

49 Cruanyes, Josep. *Els papers de salamanca. L'espoliació del patrimoni documental de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 2003. Pàg. 61.

50 Carta del Jutjat militar a Ramon Viladrich, 28 de febrer (1938) (Col·lecció particular J. Tarrés).

51 Amb carnet de Falange nº 09978.

52 Carta del Jutjat militar a Ramon Viladrich, 21 de març (1938) (Col·lecció particular J. Tarrés).

53 Autorització de l'Auditoria de l'Exèrcit d'Ocupació a Ramon Viladrich per desplaçar-se de Saragossa a Santander, 8 d'abril (1938); Autorització de l'Auditoria de l'Exèrcit d'Ocupació a Ramon Viladrich per desplaçar-se de Saragossa a Sant Sebastià, Bilbao, Santander i Oviedo, 30 d'abril (1938) (Col·lecció particular J. Tarrés).

54 Comunicat de comissió de serveis de Ramon Viladrich, 23 de maig (1938) (Col·lecció particular J. Tarrés).

Tot això sense menystenir el fet que el Secretari General de *Frentes y Hospitales* de Catalunya, era el seu amic, el manresà Josep Prat Piera, conegut per la seva condició d'advocat, i que havia estat president del Centre Tradicionalista de Manresa.

Sembla probable que aquesta amistat portés a Ramon Viladrich al seu enèsim destí: delegat provincial de transports de la FET y de las JONS de la prefectura de Lleida, durant els mesos de maig, juny i juliol de 1938. Posteriorment, Viladrich es va haver de reincorporar de nou al seu terç de requetés⁵⁵.

A partir d'aquest moment perdem la traça dels seus moviments fins a la seva actuació al Parlament de Catalunya el febrer de 1939.

L'entrada al parlament i el final de la guerra per a Viladrich.

El desenllaç de la batalla de l'Ebre, el 16 de novembre de 1938, va deixar obertes les portes a l'exèrcit franquista per a ocupar la resta de Catalunya. L'ofensiva final sobre el principat s'inicia el 23 de desembre del mateix any. D'una en una, totes les poblacions van anar capitulant. Barcelona va ser ocupada el 26 de gener de 1939.

Com a la resta de poblacions importants, tant bon punt va ser ocupada es va començar a implantar la nova administració amb la intervenció de les columnes d'ordre i policia. Barcelona va ser dividida en 10 sectors, cadascun dels quals tenia una dotació completa de forces al seu servei. El cap era militar de graduació i el segon era un inspector del cos d'investigació. El cap del sector disposava també de personal civil per a l'oficina, 10 agents del cos d'investigació i vigilància, d'una companyia de la guàrdia civil, 40 membres de les milícies de falange i d'un batalló d'ordre i policia.

El terç de Ramon Viladrich va arribar a Barcelona coincidint amb la seva ocupació. La seva companyia va ser l'encarregada de mantenir l'ordre en el primer sector, anomenat, com ell mateix diu, del Parlament català. Segons la declaració de Viladrich “mi capitán que tuvo que quedarse en Tafalla (atareado en la recluta e instrucción de voluntarios) mandó a un teniente y a mi como secretario a Barcelona”⁵⁶.

És en aquest context, quan arribem al dia 8 de febrer de 1939, que l'equip número 3 de l'*Oficina de Recuperación de Documentos* va entrar al Parlament de Catalunya. L'escorcoll del despatx del president del Parlament es va fer per l'auxiliar d'arxiu de l'equip, Fermín Urriza Muguerza, acompanyat del solsoní Ramon Viladrich Capella. Sense tenir cap document o testimoni que ho corrobori ens inclinem a pensar que aquesta col·laboració va ser possible per dos fets. En primer lloc, perquè l'escorcoll es va produir en el mateix sector on estava destinat Viladrich i el seu terç i, en segon lloc, i com a element determinant, per l'adscripció que el procurador solsoní havia tingut amb l'oficina de recuperació durant la campanya del Cantàbric.

c dA l'acta d'entrada i registre al despatx del president del Parlament de Catalunya s'hi llegeix:

“En Barcelona a las 5 horas del dia 8 de febrero de 1939, se personaron los agentes del Servicio de Recuperación de Documentos Don Ramon Viladrich Capella y D.Fermin Urriza Muguerza en la casa num. Parlamento de la calle Parque de la Ciudadela y su piso 1º despacho del Sr. Comandante del sector 1º [amb una línia que ho anul·la]: de [en blanc] años, de estado [en blanc] y de profesión [en blanc]— com objecto de practicar un registro, estando presentes D. [en blanc] y D. [també en blanc] dando el resultado siguiente:

Se encontro un cajón conteniendo libros folletos de literatura y propaganda abiertamente marxista. Alláronse tambien varias carpetas conteniendo correspondencia particular dirigida al que fué presidente del parlamento catalán José Irla Bosch y otros documentos confidenciales de la Agencia Febus.

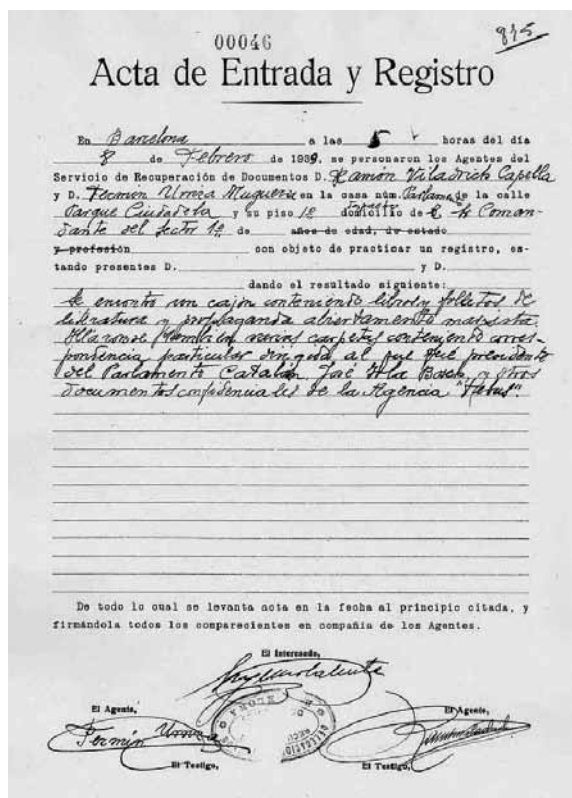
De todo lo cual se levanta acta en la fecha al principio citada, y firmándola todos los comparecientes en compañía de los agentes”⁵⁷

Tot sembla indicar que aquesta nova col·laboració va ser puntual. I potser si que, com apunta Cruanyes referint-se a Ramon Viladrich, desconegut per ell, “segurament devia ser un col·laborador esporàdic al qual es va fer un reconeixement en el llibre de registres”. Però veient tota la trajectòria de Viladrich des del moment

55 Certificat de Javier Banyeres, delegat provincial d'Auxili Social (AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella).

56 AHL. Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Expedient de responsabilitats polítiques de Ramon Viladrich Capella.

57 Acta d'entrada i registre al despatx del president del Parlament de Catalunya. Barcelona, 8 de febrer de 1939.(AGGCE. Fons DNSD. Secretaria).

Acta de Registre del Parlament de Catalunya

que va arribar a l'Espanya Nacional tampoc seria descabellat pensar que la seva participació en l'escorcoll del Parlament va ser un honor especial que li van oferir "mis amigos, ex-compañeros de oficina"⁵⁸. Aquesta hipòtesi es podria veure confirmada pel fet que a l'acta se li dóna la categoria d'agent, que com hem vist és el primer (de les dues persones que hi intervenen) que surt citat i no en qualitat de testimoni.

Cap a mitjans de febrer (ens aventurem a pensar que entre el 15 i el 22 de febrer) després d'"estar en Barcelona trabajando intensamente", va disposar d'alguns dies "para ver a mi familia" a Solsona. A la seva arribada a la capital comarcal es troba que els seus béns i els familiars han estat malmesos. La botiga familiar havia estat incautada durant la Guerra i fins i tot una de les seves germanes va estar empresonada.

El nou ajuntament franquista i els caps locals van demanar als superiors de Viladrich que el llicenciessin per poder ajudar a les seves germanes i cooperar en la reconstrucció de Solsona. Però això no va ser possible i va haver de tornar a Barcelona fins a la seva desmobilització a començaments d'abril de 1939.

Cal fer aquí un parèntesi per fer esment d'un fet important. Tot i la trajectòria impecable de Viladrich al bàndol Nacional, l'1 d'agost de 1940 se li obre un expedient de responsabilitats polítiques segons la llei del 9 de febrer de 1939. Però el 4 d'octubre de 1941 es sobreseeix l'expedient en quedar demostrat que "es persona de antecedentes de derechas y que al iniciarse el Glorioso Movimiento Nacional fué perseguido por la horda roja teniendo que estar oculto en los montes, pasando la frontera..."(auto) i que això no estava comprès a l'article 4 de la Llei de 9 de febrer. Així mateix, s'ordena fer un informe de la denúncia que va obrir el cas per determinar si era constitutiva de denúncia falsa. Aquest fet exemplifica l'ambient de revenges personals de la immediata postguerra.

Un cop llicenciat es va restablir a la ciutat de Solsona, on va combinar la seva antiga activitat professional de procurador als tribunals⁵⁹, amb el treball desinteressat en la recuperació i ordenació de la documentació del Registre de la Propietat i el Jutjat de Primera Instància de Solsona. Amb el temps, i sense conèixer els motius, Viladrich es va anar distanciant de la seva ciutat natal. I a poc a poc, la seva actuació als tribunals esdevé esporàdica, fins que l'11 d'octubre de 1940 hi intervé per darrer cop. Finalment, Ramon Viladrich va establir la seva residència a Barcelona.

Tot i que ell ho va justificar per necessitats econòmiques i que va oferir sempre els seus serveis a les autoritats locals, hi ha alguns esdeveniments que projecten un tel de penombra. En destaca el fet que Ramon Viladrich no apareix al Quadre d'Honor dels solsonins que van lluitar al bàndol nacional. Com es va produir aquest fet tenint en compte les excel·lents relacions de Viladrich amb les autoritats locals, civils i religioses, abans, durant i, si hem de fer cas als testimoniatges del seu judici per responsabilitats polítiques, després de la Guerra? Com es justifica que algú que es va significar tant fos exclòs?

La contesta a aquestes preguntes, però, no és l'objectiu d'aquest article. I caldrà buscar les respostes en alguna futura investigació sobre les relacions que s'establiren entre les dretes solsonines durant la postguerra.

58 Carta del 30 de desembre de 1937.

59 A partir del 29 de maig de 1939 torna a exercir de procurador a Solsona.

Com ell mateix diu, en el seu procés d'encausament, va servir a la construcció del nou Estat *“habiendo prestado constantes servicios a la patria(...)no fué gratis, me considero pagado con creces. Con mi estado de conciencia tranquilo por el deber cumplido y con las felicitaciones y aplausos de mis superiores”*.

Però com molts d'altres, amb el temps es va desenganyar; així ho recull Maurici Sarrahima amb el seu testimoni: [Un cop a l'Espanya Nacional, Viladrich] *“va actuar: no li era possible d'estar-se quiet...I es va convèncer de la total incapacitat d'aquella gent. La Dictadura i la visió del Movimiento des de dintre -que em va descriure molt gràficament- el van deixar definitivament desenganyat de la política de la “gent de ponent”, per comparació a la capacitat de govern normal dels catalans, en la qual segueix creient”*.

Ramon Viladrich Capella va morir el 4 de novembre de 1979 i va ser enterrat al cementiri de Solsona.